

Jagten og ornitologerne: fra dokumentation til lovændringer

CHRISTIAN HJORTH og HANS MELTOFTE

Jagt har altid spillet en væsentlig rolle i Danmark, men i årtusinder foregik høsten af naturens rigdomme mest med net og fælder samt ved indsamling af æg og unger i fuglekolonierne. I 1800-tallet blev kramsfugle (drossler) taget med snarer (Fig. 1). På et sjællandsk gods var der således en sæson opsat 1200 drosseldoner, og hestehårssnarer blev anbragt på fuglerederne på øer og strandenge mange steder i landet (Elwes 1880, Holten 1925). Skydevåben var kostbare og i praksis forbeholdt adelen, som hovedsageligt anvendte dem ved jagt på hjorte og andet storvildt.

Der er næppe tvivl om, at mange kolonirugende fugle blev holdt voldsomt nede på grund af befolkningens indsamling af æg og unger (Møller 1984; Fig. 2), men ellers er det nok begrænset, hvad fuglefangsten havde af negative virkninger på bestandsstørrelserne. Med industrialiseringen fra midten af 1800-tallet blev der vendt grundigt op og ned på dette forhold. Jagtgeværet blev nu så billigt, at det blev muligt for næsten hvem som helst at anskaffe sig et, og lovgivningen haltedede også dengang langt bagefter med håndteringen af denne udvikling.

I 1851 blev Urfugl, Agerhøne og bekkasiner fredet i yngletiden, og i 1861 blev en række 'nyttige' fugle – som f.eks. Storken og uglerne – fredet, men ligeledes kun i yngletiden. Snarefangst blev forbudt i 1871, hvor yderligere en række arter blev fredet i yngletiden. I store dele af landet var disse bestemmelser dog kun af teoretisk interesse, og kramsfugle blev solgt på købstædernes markeder helt frem til et handelsforbud blev indført i 1922. To engelske fugle- og ægsamlere, der besøgte Skjern Å-deltaet og Tipperne i maj 1893, beretter at "On some days the pop-popping of guns was going on in every direction, afloat and ashore," og at "every egg found on these marshes is swept up at regular intervals all through the season, for food ... The eggs of Duck or Wader, Gulls and Terns, Avocet, Reeve, Pintail, and the rest, all go in the thousands to feed the hungry Jutlander" (Chapman 1895). Englænderne kunne tillige berette, at nogle af ynglefuglene var så sky, at de konstant holdt sig langt uden for et bøsseskuds afstand (Chapman 1894).

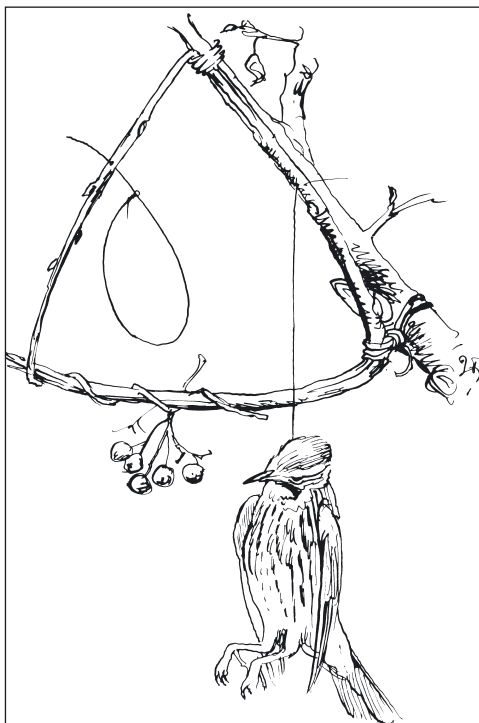

Fig. 1. Helt frem til begyndelsen af 1900-tallet anvendtes drosseldoner (snarer), limpinde og net i vid udstrækning til fangst af fugle, som blev solgt på købstædernes markeder (efter Meltofte & Fjeldså 2002).

Det var ikke sportsjagt som i dag, men et særdeles kærkomment tilskud til den daglige kost for store dele af især landbefolkningen. Den uregulerede jagt resulterede i voldsomme reduktioner af mange fuglebestande. Det var så galt, at en gruppe velstående personer i 1884 gik sammen om at danne Dansk Jagtforening med det formål at få Gråanden fredet i yngletiden – og rovfuglene udryddet! Det var indflydelsesrige mennesker, og kun 10 år senere – i 1894 – fik Danmark sin første rigtige jagtlov med fredning af de fleste fuglearter i yngletiden, inklusive deres æg og unger, og hvor en lang række sangfugle blev fredet hele året. Brugen af net, doner, limpinde osv. blev samtidig forbudt.

Allerede fire år efter stiftelsen af DOF skrev arkitekt A. Hagerup (1910) et indlæg i DOFT, hvor han argumenterede for oprettelse af "fuglefristeder" på øer og holme med fuglekolonier for at beskytte fuglene mod den voldsomme ægindsamling og anden efterstræbelse. Det var efter tysk forbillede, hvor man på privat initiativ allerede var i gang med at oprette reservater, bl.a. på den dengang tyske ø Jordsand i Vadehavet. Men bortset fra, at DOF 'arvede' Jordsand ved genforeningen i 1920 (se kapitlet side 215), så skulle der gå endnu 16 år før det første ynglefuglereservat blev oprettet på Græsholmen ved Christiansø i 1926. Det første 'vildtreservat' med jagtforbud, Basnæs Fjord, var dog blevet oprettet i 1919 (se yderligere nedenfor).

100-årskrigen mod rovfuglene

Da Dansk ornithologisk Forening blev dannet i 1906 var bekæmpelsen af rovfuglene på sit højeste, og beskyttelse af rovfuglene var derfor et af hovedformålene med foreningens etablering. Det er svært i dag at forestille sig det omfang, som 'krigen' mod alt med krumt næb og klør havde på

det tidspunkt. Dansk Jagtforening var som nævnt blevet dannet godt 20 år tidligere med bl.a. det formål at få rovfuglene udryddet. De var længe blevet bekæmpet af hensyn til husdyrene, men med Fasanens indførelse som jagtflugl på danske godser efter 1870 blev 'krigen' voldsomt intensiveret og rettedes tillige mod Ravn, Krage og alt andet, der kunne tænkes at tage Fasaner eller deres æg og kyllinger. Alene på et enkelt gods blev der i 1884-85 skudt 9 Kongeørne, 12 Havørne, 1 Fiskeørn, 25 Duehøge og 175 falke (Wesenberg-Lund 1927). Foruden beskydning af rovfuglene og deres reder anvendtes fælder med levende lokkefugle, gift og pælesakse året rundt.

Datidens mest dedikerede natur- og fuglebeskyttere argumenterede kraftigt mod bekæmpelsen (Winge 1886, Møller 1892, Wesenberg-Lund 1927, Fleuron 1934), og jagt-forfatteren Svend Fleuron sendte sågar sin bog *Fasandyret*, som beskrev alle uhyrlighederne i romanform, til fruene på alle de danske godser, hvilket gjorde ham til *persona non grata* i disse kredse. Lorenz Ferdinands far, Johannes Ferdinand, analyserede talrige rovfuglemaver og kunne påvise, at det var så som

Fig. 2. Indtil det blev stærkt begrænset i 1982 og helt forbudt i 1994 blev der årligt indsamlet hundretusinder af mågeæg i Danmark. Indsamlingerne kulminerede under verdenskrigene, hvor man nåede op på mellem en halv og en million æg om året – alene til eksport (Møller 1984). På billedet ses Holger, Martha og Georg Zimling med mågeæg fra Saltholm i 1938. Foto: Tårnby Lokalhitoriske Samling.

så med rovfuglenes skadelighed, og at flere arter faktisk var gavnlige for skov- og landbrug (Ferdinand 1923).

Lige meget hjalp det, og resultaterne af bekæmpelsen var ikke længe om at vise sig: Havørn, Fiskeørn, Rød Glente og Stor Hornugle blev udryddet, og bestandene af Rørhøg, Duehøg, Lærkefalk og Ravn blev voldsomt reducerede (Ferdinand 1980, Jørgensen 1989). Der blev udbetalt skydepræmier for nedlagte rovfugle frem til 1955, og det skulle vare helt frem til 1967, før de sidste rovfugle blev fredet og fosforforgiftede æg forbudt. Alene i løbet af de sidste 25 år inden denne fredning blev der skudt 325 000 rovfugle i Danmark (Jørgensen 1989), og selv Tårnfalken blev fortsat holdt nede i antal efter at den blev fredet i 1931 (Noer & Secher 1983).

Vekselerer C.J. Tillisch argumenterede indædt gennem DOF for fredning af rovfuglene, og han nåede at opleve vedtagelsen af helårsfredningen af Vandrefalk, Hvepsevåge, Hedehøg og Rørhøg samt reduktionen af de andre rovfugles jagttid til perioden 1. november – 31. marts umiddelbart inden han døde (Holstein 1955). Som noget helt ekstraordinært udgav Jagtrådet oven i købet et lille hæfte, som han havde skrevet om "Den hensynsløse udryddelse af rovfuglene", og hvor han fremførte, at "Opfattelsen af den rolle, rovfuglene spiller i naturens husholdning, er i løbet af de sidste halvhundred år blevet væsentligt ændret i disse fugles favor takket være det målbevidste og metodiske forskningsarbejde, som videnskabsmænd såvel i udlandet som herhjemme har udført. ... Som sundhedspoliti gør de nytte i naturhusholdningen ved fortrinsvis at tage syge og svage dyr og fugle, og i forening med vejrlig, sygdomme m.m. gør de deres til, at visse dyrearter – f.eks. gnaverne – talmæssigt holdes inden for rimelige grænser, *hvorved samfundet årligt spares for millioner af kroner*" (Tillisch 1954). Hæftet var forsynet med to fine tavler af Henning Anthon med feltkendetegn på vore 18 rovfuglearter.

Fredningen af de sidste tre rovfuglearter, Duehøg, Spurvehøg og Musvåge i 1967 var ikke fuldstændig. Tværtimod, også herefter kunne de bekæmpes ved beskydning hele året i forbindelse med fjerkræhold, og efter tilladelse fra vildtforvaltningen måtte de samme arter bekæmpes ved beskydning ved opdræts- og udsætningspladser samt dueslag – og blev det i stort omfang frem til 1994, hvor også denne forfølgelse blev ulovlig. Men rovfuglene bekæmpes stadigvæk illegalt, og der nedlægges og forgiftes mange hundrede – hvis

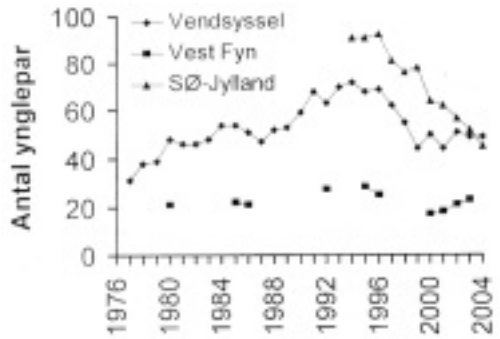

Fig. 3. Duehøgens bestandsudvikling i undersøgte prøveflader i Danmark. Efter fremgangen som følge af fredningen i 1967 er flere lokale bestande gået tilbage i takt med stigende interesser i fasanopdræt og -udsætning (efter Nielsen & Storgård 2006).

ikke flere – om året, for slet ikke at nævne kragefuglene, hvoraf der årligt nedlægges 240 000 som led i danske jægeres 'vildtpleje' (Markus 2005).

Især er bestanden af Duehøge formentlig ikke meget over den halve af, hvad den kunne have været uden bekæmpelse (Jørgensen 1998). Masseopdrættet af Fasaner, Gråænder og Agerhøns, i alt omkring halvanden million udsatte fugle om året, er den væsentligste motivation bag bekæmpelsen. Dette nærmest industrialiserede opdræt steg voldsomt i omfang i anden halvdel af 1900-tallet, og det stiger fortsat i visse egne af landet. Tilsvarende tyder Rovfuglegruppens undersøgelser på, at bekæmpelsen af Duehøgene og måske også andre rovfugle igen er stigende, efter at de nød øget accept og gik frem i antal mellem 1970'erne og 90'erne (Fig. 3). En direkte sammenhæng mellem øget Fasanudsætning og øget bekæmpelse af Duehøgene er således påvist i Vendsyssel (Drachmann & Nielsen 2002).

Svendestykket

Danmark huser nogle af verdens største forekomster af trækkende og overvintrende vandfugle – ænder, gæs, svaner, Blisshøns, vadefugle og mågefugle. Vore lavvandede kyster og det forhold, at de indre danske farvande oftest er isfrie om vinteren, gør, at Danmark er et eldorado for vandfugle – og for vandfuglejægere. I Vestjylland anvendte man engang 'punt-guns', som nærmest var at sammenligne med kanoner, og som kunne nedlægge 10-20 ænder eller vadefugle ad gangen (Rambusch 1900).

Jagten på kystfuglene var – og er – i høj grad den lille mands jagt. Mens jagtlejren på privat jord er steget til svimlende højder, er jagten på havet stadig fri. En væsentlig årsag til problemerne er således, at kystfuglejægerne ikke har nogen ejendomsret til vildtet og dermed ikke nogen personlig interesse i at afstemme jagttrykket efter bestandenes størrelse. Mens jordbesidderen kan have grund til at lade en del ynglefugle overleve til næste ynglesæson, drejer det sig ved kysterne om at få fat i så mange fugle som muligt, inden den næste jæger skyder dem, eller de trækker videre. Endelig har det stigende jagttryk på land kunnet kompenseres med udsætning af hundretusinder af opdrættede Fasaner, Agerhøns og Gråænder. Denne mulighed eksisterer ikke for trækfuglene.

De mange millioner trækkende og overvintrende vandfugle har ført til udviklingen af en lang række jagtformer, hvor jægerens fantasi har haft frit spillerum: Fladbundede skydepramme, skydetønder og -skjul på lavt vand og på sø- og fjordbredder samt ikke mindst specialbyggede motorbåde har i mere end 100 år gjort livet usikkert for de mange vandfugle.

Problemerne med jagten i Danmark stod klart allerede i begyndelsen af 1900-tallet, da DOF blev dannet. DOFTs redaktør, O. Helms (1910) skrev en stærk kritik af jagtlovgivningen, og lejligheden kom syv år senere, da Foreningen til Dyrenes Beskyttelse tog initiativ til forhandlinger med Dansk Jagtforening og Dansk Ornitologisk Forening om en mere moderne jagtlov (Helms 1919). Foreningens politiske 'svendestykke' blev således et forlig med de nævnte organisationer. DOF var i forhandlingerne repræsenteret af så markante personligheder som E. Lehn Schiøler, A.L.V. Manniche og R.H. Stamm, og blandt de vigtigste forslag var, at Rød Glente, Rørdrum, Trane, præstekraver, Klyde, terner, ugler, Gøg, spætter, Natravn, Isfugl og Ravn m.fl. skulle fredes hele året. Og så skulle det være forbudt at bruge fuglekøjer samt at drive jagt om natten. Skarv, Tredækker og Stor Regnspeve var da allerede blevet udryddede som danske ynglefugle, og samme skæbne var tæt ved at overgå i dag så almindelige arter som Knopsvane, Grågås, Gravand og Klyde (Ferdinand 1980).

Af bilaget til Forslag til Lov om Jagten fremgår, at "Repræsentanterne for Dansk ornitologisk Forening ønsker at udtale, at deres Forening, hvis fornemste Opgave det er dels at udbrede og forøge Kendskabet til vor hjemlige Fuglefauna i videst mulige Udstrækning, dels at værne denne mod Efterstræbelser, med stor Forventning imødeser en Forbedring af Jagtloven, der udtrykkelig tager

Sigte paa at fremme denne for Foreningen saa betydningsfulde Sag. Og dette gælder ikke alene de Fugleformer, som i Lægmands Omdømme staar som "fredelige" eller "nyttige" Fugle, men ogsaa dem, der med større eller mindre eller helt uden Grund er komne i Miskredit. Foreningen maa bestemt hævde Princippet: Ingen Udryddelse af nogen som helst dansk Fugleart. Danmark har af sine noget over 300 Arter ikke en eneste at undvære. Foreningen optræder som Defensor lige saavel for en Vandrefalk som for en Nattergal, for en Fiskehejre som for en Agerhøne. Foreningen kan selvfølgelig tolerere en Indskrænkning i Individantallet for saadanne Arter, hvis Skadelighed for menneskelige Interesser er overvejende, men ikke deres totale Udryddelse. Og den maa samtidig hævde og understrege Vanskeligheden, der er forbundet ved med Rette at stemple en bestemt Fugleart som absolut skadelig, idet den gør opmærksom paa, at et Dyrs Skadelighed i de allerfleste Tilfælde ulige lettere lader sig paavise end dets Nytte i Naturens Husholdning. Ud fra disse Synspunkter har Repræsentantskabet for Dansk ornitologisk Forening kastet sin Lod i Vægtskaaalen under Udarbejdelsen af nærværende Forslag til Lov om jagten i Danmark."

Langt det meste af forslaget blev vedtaget af Rigsdagen i 1922, men træerne vokser som bekendt ikke ind i himmelen. Det er i dag næsten ufatteligt, at man fortsat kunne drive jagt hele året f.eks. på Vandrefalk og Sneugle samt vores trækkende gåsearter. Kun Grågåsen blev fredet fra 1. marts til 30. juni, og jagttiden på de fleste andre andefugle begyndte den 16. juli, vadefuglejagten den 11. august og jagten på lappedykkere, Gravand, dykænder og drokler den 21. september! Forslaget mødte da heller ikke udelt begejstring blandt foreningens medlemmer. Således skrev Herluf Winge (1920) en omfattende kritik, hvor han bl.a. påpegede det uacceptable i, at gæssene måtte jages hele året, og han foreslog, at de fleste rovfugle, inklusive ørnene, skulle have jagttiden indskrænket fra knap seks til godt fire måneder – men forgæves. Han forudså Knopsvanens snarlige udryddelse som dansk ynglefugl med den fortsatte jagt indtil midten af april, og det varede da heller ikke mere end fire år, inden andre indså fejltagelsen, og man særfredede Knopsvanen sammen med Gravanden. Bestanden var da nede på nogle ganske få par.

DOF fik efter lovens § 21 plads i Jagtnavnet sammen med en række andre organisationer. Nævnets opgave var at "hindre uheldige Indskrænkninger i Landets Dyre- og Fugleliv." Nævnets flertal

kunne stille forslag til landbrugsministeren om f.eks. forlænget eller fuldstændig fredning af en række fuglearter, dog ikke for en periode ud over tre år.

Den lille mands jagt

Desværre var der andre og nok så stærkt kræfter, der trak i den modsatte retning. Dansk Jagtforening havde fortrinsvis landets velhavere som medlemmer, og kystfuglejægerne følte sig forrådt af den nye jagtlov. Den forbød bl.a. jagt fra båd nærmere end 50 m fra kysten, dvs. nær godsejernes og proprietærernes jagtinteresser. Reaktionen kom prompte i form af oprettelsen af Landsjagtforeningen af 1923. Modsætningsforholdet mellem de 'kultiverede' jægere og de mere 'upolerede' strandjægere består den dag i dag og har været en væsentlig årsag til de store konflikter, der har været omkring jagten i anden halvdel af 1900-tallet.

Landsjagtforeningen af 1923 voksede sig hurtigt stor og blev landets mest indflydelsesrige jagtforening. Allerede i 1926 blev der fremsat lovforslag om genindførelse af jagt året rundt på Grågås og Fiskehejre samt jagt på dykænder helt frem til udgangen af marts (Wesenberg-Lund 1927), og i 1931 blev loven vedtaget, så man fik udvidet jagttiden på dykænder med næsten fire måneder og på Blishøne og en række andre vandfugle samt drosler med 1-2 måneder. Samtidig fik man jagtreglerne ændret, så man måtte drive jagt fra en båd så langt ind mod land, som den kunne flyde. Der var således tale om et regulært 'backlash' i bestræbelserne hen imod mere acceptable forhold.

Samtidig sikrede jægerne sig gennem et nyoprettet Jagtråd den helt afgørende indflydelse på jagtadministrationen de næste 50 år, og jagtintensiteten ved vore kyster fik lov til at udfolde sig uhæmmet. Jagtrådet bestod af formændene for de to jagtforeninger plus en embedsmand fra Landbrugsministeriet. Kun det daværende Naturfredningsråds adkomst til at fremsætte forslag om reservater og særfredninger bødede en smule på problemerne. Således blev gæssene på Naturfredningsrådets initiativ fredet om foråret så sent som i 1955 – 35 år efter Herluf Wingses krav herom.

Sidst i 1950'erne begyndte man at forberede en stor revision af jagtloven, og i 1959 nedsatte DOF et Jagtlovsudvalg med det formål at udarbejde foreningens forslag til forbedringer for fuglene. Det førte bl.a. til en række henvendelser til Landbrugsministeriet og sågar en radioudsendelse, hvor man især argumenterede for at stoppe forårsjagten på Skovsneppen, men forgæves. Den nye lov blev

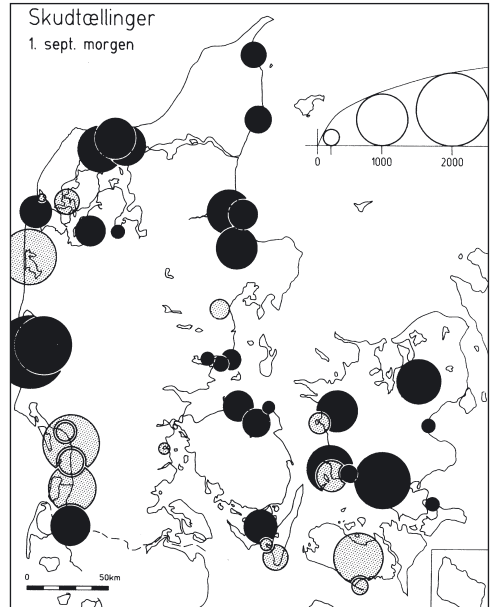

Fig. 4. Det gennemsnitlige antal skud hørt i den time under morgenjagten den 1. september 1985-94, hvor der var flest skud. Lokaltiteter med dækning i mindre end tre år er vist med prikker (efter Meltofte et al. 1996).

vedtaget i 1967, men det tog yderligere seks år inden ønsket om forårsfredning af Skovsneppen blev opfyldt. Til gengæld blev rovfuglene som nævnt fredet – sådan da.

Kystfuglejagten bare steg og steg

Den stærkt stigende velstand især efter 2. verdenskrig gjorde det muligt for mange jægere at udfolde deres jagtinteresser langt mere intensivt end det tidligere havde været muligt. Øget fritid, biler som hvermandseje og økonomisk råderum til anskaffelse af dyre våben, motorbåde m.v. fik jagtintensiteten ved vore kyster og på havet til at stige voldsomt op gennem 1960'erne og 70'erne (Møller 1978). Da DOF gennemførte omfattende skudtællinger fra midt i 1980'erne, kunne der tælles mere end 1000 skud i timen ved jagtpremieren på gode vandfuglelokaliteter i så godt som alle egne af landet (Fig. 4) og 50-100 skud i timen på weekendaftener i løbet af jagtsæsonen (Meltofte et al. 1996).

Oprettelsen af vildtreservater, der kunne dæmpe op for det store jagttryk, var stort set gået i stå, og med jagtloven af 1967 mistede Naturfredningsrådet sin indflydelse på jagttiderne. Nu var

Jagtrådet ene om at regulere jagtmulighederne i Danmark – rævene var sat til at vogte gæssene! Hermed var der lagt op til de voldsomme konfrontationer mellem jægere og ornitologer, som stod på fra midt i 1970erne til begyndelsen af 90erne. Ornitologernes kritik gik især på det voldsomme jagttryk langs kysterne og på havet, mangelen på nye reservater og ikke mindst jagten på 15 af vore vadefuglearter. Sidstnævnte måtte skydes fra 1. august, hvilket bl.a. gik ud over vore stærkt trængte ynglebestande, hvis unger endnu ikke var trukket ud af landet på dette tidspunkt. Selv blandt jægere i vore nordiske nabolande vakte den voldsomme jagtintensitet i Danmark kritik (Lampio 1966).

Det store jagttryk medførte, at tusindtallige flokke af svømme- og vadefugle blev fordrevet fra mange af de bedste levesteder, hvor de ellers kunne opbygge energireserver til det videre træk eller til at stå vinteren igennem (Melfotte 1982). Derfor var der behov for oprettelse af mange flere vildt-reservater i vore vådområder og på havet, ligesom vore overvintrende svømmefugle burde have fred i den hårde vintertid.

Jagten på jægerne

Det faktum, at jagtlovsændringen i 1967 – bortset fra fredningen af rovfuglene og nogle få andre forbedringer – var et tilbageskridt snarere end et fremskridt for fuglebeskyttelsen herhjemme provokerede DOFs daværende formand Lorenz Ferdinand til at igangsætte udarbejdelsen af en redegørelse for problemerne. Det blev til den lille bog *Kystfuglejagt og kystfuglebeskyttelse* med syv fagligt kompetente DOFere som medforfattere (Ferdinand et al. 1975). Bogen dokumenterede problemerne, og den blev sendt til landbrugsministeren som oplæg til politiske ændringer, men ministeren returnerede den med en opfordring til, at DOF selv tog kontakt til jagtorganisationerne. En utrolig arrogance!

Forsøget blev dog gjort. Dansk Jagtforening og Dansk Strandjagtforening besvarede henvendelsen positivt, mens Landsjagtforeningen af 1923 svarede, at man ikke havde noget at tale med ornitologerne om! Samtalerne med de to positive organisationer, hvor Lorenz Ferdinand og Jan Dyck repræsenterede DOF, forløb over flere år, hvor især Dansk Jagtforenings formand Gustav Rønholt var aktiv i en konstruktiv dialog. Imens havde en række DOFere fået nok af især Landsjagtforeningens totale afvisning af alle problemer, repræsenteret af deres meget dominante formand Frede Petersen. Uden for DOF-regi dannede de aktionsgruppen Pugnax (Brushanens latinske artsnavn:

den krigeriske!), som koordineret af Kjeld Hansen gennemførte en lang række aktiviteter overalt i landet, herunder hundreder af læserbreve samt opsætning af plakater med appeller mod vadefuglejagt ved jagtstarten på gode vadefuglelokaliteter. Samlet var der tale om den voldsomste jagtdebat, som der nogensinde har været her i landet (Eskildsen et al. 1978; se også kapitlet side 226).

Et af de mere groteske udslag af 'Jagten på jægerne' var, at 212 jægere og jægerkoner i Ribe Amt rottede sig sammen og meldte sig ind i DOF i 1980. Det kostede dem 20000 kr., men herved kunne de overtage majoriteten i lokalafdelingens bestyrelse og – håbede de – lukke munden på de værste kritikere af jagten i Vadehavet. Alle normale foreningsaktiviteter gik i stå i de fire år, de sad på bestyrelsen, og da gassen gik af ballonen, brugte de resten af lokalafdelingens penge på at købe opdrættede Agerhøns til udsætning i amtet (Eskildsen 1984)!

Kritikken af jagten fik landbrugsministeren til i 1979 at nedsætte et Vildtforvaltningsråd som supplement til Jagtrådet. I Vildtforvaltningsrådet var alle relevante organisationer repræsenterede, Lorenz Ferdinand blev DOFs repræsentant, og man gik straks i gang med at udarbejde forslag til forbedringer af jagtforvaltningen, hvilket var nødvendiggjort af EF-direktivet af 2. april 1979 om beskyttelse af vilde fugle. Men Landsjagtforeningen havde en triumf i baghånden. Alle forslagene skulle nemlig formelt viderebehandles af Jagtrådet, og her fjernede man praktisk taget alle de forbedringerne, som de naturbeskyttende organisationer havde opnået i Vildtforvaltningsrådet. Det resulterende forslag, som blev forelagt Folketinget, var et næsten totalt nederlag for fuglebeskyttelsen. Alligevel var de to DOFere, der havde deltaget i forhandlingerne med jægerne, af den opgivende holdning, at det var så langt, som det var muligt at komme i denne omgang.

Det skal være løgn

Denne artikels to forfattere mødtes på Tipperne en regnfuld oktoberdag i 1981. I Tipperhuset drøftede vi de triste udsigter for en styrket fuglebeskyttelse i den kommende nye jagtlov. Vi ærgrede os godt og grundigt over jagtforeningernes helt urimelige magt, og det var ved den lejlighed, at vi sammen sagde "det skal være løgn." Gennem en massiv og nøje planlagt informationskampagne over for befolkningen og ikke mindst beslutningstagere i Folketinget måtte det være muligt at få jagtlovsforslaget forbedret og jægerens monopol brudt. Vi lagde en slagplan og aftalte en arbejdsdeling.

Hans Meltofte skulle organisere en central indsats fra Fuglenes Hus. Et alternativt forslag til ny jagtlov skulle formuleres og sendes til landbrugsudvalget og til landbrugsminister Bjørn Westh, der skulle sikres kontakter til udvalgte ordførere, og en fælles front for en bedre jagtlov skulle etableres mellem Danmarks Naturfredningsforening, Friteluftsrådet, den danske ICBP-sektion (se kapitlet side 100) og DOF. Det lykkedes rigtig godt. Især kontakten til et nyvalgt folketingsmedlem, Steen Gade fra SF, fik meget stor betydning under de afsluttende forhandlinger. For første gang nogensinde brugte DOF sammen med Danmarks Naturfredningsforening en annoncekampagne for at få vores budskaber ud til befolkningen. Vi valgte helt bevidst regeringsavisen *Aktuelt* til en kampagne over 10 dage, idet i hvert fald regeringen og de socialdemokratiske folketingsmedlemmer ville læse denne avis. Under den faste overskrift "Vidste du at..." bragte vi hver dag et nyt eksempel på omfanget af anskydninger, jagtlige forstyrrelser, unaturlig skyhed, reducerede fuglebestande, Jagtrådets dominans osv. Hver annonce blev fulgt op med åbne breve til Folketingets medlemmer, og ved et møde på Christiansborg med en række ordførere og udvalgsmedlemmer præsenterede vi sammen med vore alliancepartnere ønskerne om bl.a. fredning af vadefuglene. Et lysbillede med seks arter vadefugle i ungfugledragter – fredede og jagtbare i flok – gjorde indtryk, da vi bad folketingsmedlemmerne, hvoraf flere havde jagttegn, bestemme og udpege de jagtbare arter. Den happening var helt sikkert en øjenåbner.

Christian Hjorth skulle organisere foreningens 'kernetropper' i lokaldelingerne og få dem til at kontakte de lokale folketingsmedlemmer med vore ønsker om artsfredninger og forbedringer af fuglebeskyttelsen. Med besøg hjemme hos, eller på anden måde kontakt med ikke mindre end 73 folketingsmedlemmer i løbet af en kort periode i begyndelsen af 1982 må aktionen siges at være lykkedes. En fin, personlig kontakt til MF for Socialdemokratiet, Robert Pedersen, gav os værdifulde informationer om vor kampagnes fremgang. En dag skrev han: "Det har jeg aldrig oplevet før. Fem folketingsmedlemmer rejste sig på et gruppemøde i dag og talte varmt for fredning af vadefugle." Den melding gav blod på tanden. Sideløbende med den personlige kontakt organiserede vi en meget stor læserbrevskampagne med næsten 400 indlæg i de fleste af landets aviser, hvor flere hundrede aktive medlemmer deltog og igen og igen gentog kravet om bl.a. fredning af vadefuglene. Denne kampagne blev organiseret og styret på fornemste vis af Finn Birkholm Clausen. I

øvrigt kunne det konstateres, at DOF i de måneder, kampen stod på, uden hverveaktiviteter af nogen art oplevede den indtil da største medlemsfremgang på 800 nye medlemmer.

Indsatsen blev belønnet. Bjørn Westh bøjede sig for det interne pres i partiet og for pres fra dele af oppositionen, SF, de Radikale, Kristeligt Folkeparti og Venstresocialisterne, så mellem Folketingets 1. og 3. behandling af jagtlovsforslaget skete der ting og sager. Ved 3. behandling den 24. maj 1982 sad Frede Petersen i tilhørløgen. Her fik han vist sit livs chok. Det lovforslag, der blev vedtaget med 82 stemmer for og 61 imod, var milevidt fra det forslag, han selv havde sagt god for i Jagtrådet. Han havde tabt på knockout. I tillid til, at han som dominerende medlem af Jagtrådet havde kontrol over det hele, var jægerne mere eller mindre blevet taget på sengen, og til sidst havde vi kun Vildtbiologisk Stations leder Helmuth Strandgaard som modstander i vores arbejde over for Folketinget.

Ti vadefuglearter og Knortegåsen blev fredet permanent, og jagtstarten for svømmeænder og de fem vadefugle, som stadig måtte jages, blev udskudt til 1. september. Loven indførte en såkaldt positivliste over arter, der kunne fastsættes jagttid for, så arter, der ikke stod på listen, blev sikret en varig fredning. Jagt på havet blev generelt forbudt inden for en afstand af 300 meter fra bebyggede landarealer, og loven gav mulighed for at forbyde motorbådsjagt i udvalgte områder. Denne bestemmelse fik nogle år senere stor betydning, da motorbådsjagt blev forbudt i hovedparten af vore fjorde (Fig. 5). Af andre små fremskridt skal nævnes, at der blev forbud mod udlejning af jagt på ande- og vadefugle for mindre end én måned ad gangen, så udlejning af dagjagter som på Værnengene blev forbudt; at skumringsjagten i november blev afkortet med ½ time; at levende lokkefugle ikke længere måtte anvendes ved jagt; at reglerne for indsamling af mågeæg blev strammet op; og endelig indførte loven en 'Danekræliste' over sjældne arter, som kun måtte udstoppes af autoriserede konservatorer og zoologiske museer.

En meget vigtig bestemmelse i den nye lov fastslog, at Vildtforvaltningsrådet var det øverste rådgivende organ for landbrugsministeren, mens det af jagtforeningsformænd totalt dominerede og magtfulde Jagtråd blev reduceret til et jagtteknisk udvalg. Tilmed fik de 'grønne' i Vildtforvaltningsrådet lov til at udpege en repræsentant i Jagtrådet, og med Danmarks Naturfredningsforenings Egon Sørensen i spidsen og med støtte fra Skovforeningen pegede man på Christian Hjorth til denne plads.

Fig. 5. Forbudet fra 1988 mod motorbådsjagt i mange af vores fjorde og vige reducerede skudintensiteten i disse områder til mindre end det halve. Foto: Erik Thomsen, Scanpix.

DOF i forening med de andre grønne vandt efter et benhårdt arbejde 'jagtkrigen'. Det gik ikke stille af. Mens overjagtkonsulent og medlem af Danmarks Naturfredningsforenings forretningsudvalg Egon Sørensen, der modigt havde støttet os hele vejen igennem, kaldte loven "verdens mest moderne jagtlov", kaldte formanden for Dansk Jagtforening Gustav Rønholt loven "den anskudte jagtlov". Han, der ellers som medlem af DOF havde stor sympati for vore krav om fredning af vadefugle, var så vred, at han meldte sig ud af DOF.

İstid

Fra september 1982 indtog Christian Hjorth sin plads i Jagtrådet og blev samtidig DOFs repræsentant i Vildtforvaltningsrådet. Jeg (CH) husker tydeligt mit første møde i Vildtforvaltningsrådet. Stemningen mellem jægerne og DOF var iskold. Formanden for Landsjagtforeningen af 1923, Frede Petersen, tordnede mod rovfuglene og påstod i fuldt alvor, at himlen visse steder kunne

være formørket af Musvåger. Mit eneste resultat den dag var, at Urfuglen kom med på Danekrælisten. I de følgende år var der alenlange diskussioner i Vildtforvaltningsrådet, men meget få konkrete resultater. Arbejdet med at oprette nye vildtreservater gik helt i stå. Forholdet især mellem de to jagtforeningsformænd, Frede Petersen og hædersmanden Gustav Rønholt, blev mere og mere anstrengt, og den stakkels formand for Dansk Strandjagtforening, Jørgen Vesterdahl, vidste knap nok, til hvilken side han skulle hælde sit hoved. For bordenden sad den magtfulde departementschef i Landbrugsministeriet, Hans Jørgen Kristensen, der måske lyttede til os, men ellers administrerede, som det passede ham. Da han faldt fra tinderne på grund af påstået nepotisme, fik vi i 1985 professor ved Landbohøjskolen, Per Ole Olesen, som formand for både Jagtråd og Vildtforvaltningsråd. Han indførte todagesmøder med tid til det sociale og en helt ny mødekultur, der på det lange sigt fik betydning for den meget store rolle, Vildtforvalt-

ningsrådet kom til at spille og stadig spiller i dansk vildtforvaltning.

En eneste gang overraskede Frede Petersen alt og alle, da han foreslog oprettelse af 80 områder, hvor motorbådsjagt skulle være forbudt. Vi var målløse. Hvad var der sket med manden? Forklaringen var vel, at Frede Petersen var under ganske stor påvirkning af Landsjagtforeningens nye biolog, Niels Kanstrup. De motorbådsjagtfrie områder blev gennemført i 1988 efter oplæg fra DOF og fik en udstrækning, som ingen havde drømt om, da denne mulighed kom med i jagtloven fra 1983.

Jagtrådet spillede endnu nogle år en rolle og havde især indflydelse på, hvordan jagttegnsmidlerne blev brugt. Desuden skulle de enkelte medlemmer afgive skriftlige udtalelser i sager om grovere jagtlovsovertrædelser, bl.a. i de to store ægsamlersager mod hhv. Rudolf Sand og Henrik Lemvig. Deres 'lagerlister' var barsk læsning for en ornitolog. Muntre øjeblikke oplevede vi dog også i Jagtrådet. En ansøgning om jagttegnmidler til fasanudsætning på et kongeligt jagtterræn i Freerslev Hegn gav voldsom debat. Formanden, Gustav Rønholt og jeg sagde nej, mens Jørgen Vesterdahl og Frede Petersen sagde ja. Sidstnævnte påstod i fuld alvor, at et nej ville være majestætsfornærmelse. Men det blev et nej.

Jægerne eller fuglenes bedste ven?

De blyhagl, som jægerne spreder under jagt eller flugtskydning i vådområder, udgør en dødelig risiko for vandfuglene, når de æder kråsesten til at formale føden med. I sådanne områder er der ofte meget få småsten, så fuglene tager haglene i stedet. De bliver langsomt slidt ned i kråsen, og blyet optages i kroppen, hvor det svækker fuglene eller direkte slår dem ihjel.

Ved større undersøgelser i 1970'erne fandtes tætheder på op til et par hundrede blyhagl pr kvadratmeter i de af vore lavvandede kystområder, hvor der var mest intensiv jagt, og tætheder på 30-50 hagl pr kvadratmeter var almindelige (Petersen & Meltofte 1979). Det medførte alvorlige forgiftninger af titusinder af ænder og svaner og var en indikation på den voldsomme jagtintensitet. I samme danske undersøgelse havde 4-14% af Gråænderne således hagl i kråsen, og 15 ud af 20 dødfundne Knopsvaner i Ringkøbing Fjord var døde af blyforgiftning (Petersen & Meltofte 1979).

Atter engang var Frede Petersen afvisende over for at gøre noget ved problemerne. Han fremførte, at selv om betydelig dødelighed var konstateret blandt andefugle i Nordamerika, så var det

endnu ikke bevist, at det var tilfældet herhjemme. Han gik så vidt som til at argumentere for, at områderne måtte undersøges ét for ét, ligesom man efterfølgende måtte tage stilling til eventuelle restriktioner i hvert område for sig. Forholdene var så groteske, at DOF sammen med Greenpeace og Natur & Ungdom arrangerede en demonstration på Christiansborg Slotsplads den 21. maj 1985, hvor vi opstillede en mur af papkasser, der havde det samme rumindhold – 60 m³ – som de 450 tons blyhagl, som danske jægere spredte hvert år (Eskildsen & Meltofte 1985). Hertil skulle oven i købet lægges en tilsvarende mængde fra flugtskydning.

Selv for medlemmerne af Folketinget fremstod Landsjagtforeningen takket være Frede Petersen så outreret, at man som det første land uden for Nordamerika vedtog en effektiv begrænsning i anvendelsen af blyhagl – i 1986 et forbud ved jagt i vådområder og i 1996 et totalt forbud. På den baggrund stillede DOF i en leder i *Fugle* spørgsmålet, om Frede Petersen var jægerne eller fuglenes bedste ven (Meltofte 1986), og Gustav Rønholt bemærkede, at "med sådanne venner behøver jeg ingen fjender."

Forhandling frem for konfrontation

Efterhånden blev det tydeligt for de fleste, at vildtforvaltningens tilknytning til Landbrugsministeriet var ulogisk. Ministeriet havde kun ringe interesse for vildtforvaltning, der logisk hørte hjemme i Miljøministeriet. Overflytningen af hele vildtforvaltningen inkl. Vildtbiologisk Station på Kalø til Miljøministeriet skete 1. juli 1989, og Vildtforvaltningsrådet flyttede med, mens Jagtrådet ved den lejlighed sov stille ind. I 1988 var Lone Dybkjær blevet miljøminister, og hun blev nu jagtens og vildtforvaltningens minister.

Der skete også andre vigtige ting i 1988. Kristian Raunkjær afløste Frede Petersen som formand for Landsjagtforeningen, og Christian Hjorth afløste Lorenz Ferdinand som formand for DOF. En af de første gange de nye formænd mødtes, aftalte vi, at Kristian Raunkjær skulle komme og besøge mig (CH) i Sevel. En smuk dag i oktober 1988 kom han forbi, og vi gik en lang tur til Flyndersø og så Fiskeørn og Ringdrossel. Under vores lange tur besluttede vi at forsøge med samtale og forhandling efter de mange gølle år med koldkrig mellem jægere og ornitologer. Den tur skulle senere vise sig at få ret stor betydning for fuglebeskyttelsen i Danmark.

Jagtloven trængte efterhånden til en gennemgribende revision. Den oplagte anledning var kommet

med vildtforvaltningens overflytning til Miljøministeriet. Allerede i foråret 1989 fastlagde DOFs hovedbestyrelse efter grundige overvejelser vore mange ønsker til en ny jagtlov. I notatet, der lagde op til debatten i hovedbestyrelsen, skrev jeg (CH): "DOF står ved en skillevej med vores jagtpolitik. Skal vi fortsætte den måske PR-givende kamp mod jægerne, der i øjeblikket har megen goodwill hos jagtens nye minister, eller skal vi gå ind i konstruktive drøftelser med jægerne og derfor i en periode nedtone vores synlige kamp for bedre fuglebeskyttelse i jagtloven? Drøftelserne kan blive forpligtende, men bør så omfatte hele jagtområdet. Kan vi blive enige med jægerne i de kommende drøftelser, står vi stærkt, så valget bør være nemt. Chancen for store landvindinger og afgørende gennembrud vil være til stede i den kommende tid, men det kan selvfølgelig betyde, at vi må give visse mindre indrømmelser." Repræsentantskabet godkendte 10. marts 1990 DOFs forhandlingsoplæg, og formanden fik mandat til at forhandle med jagtorganisationerne.

Herefter startede de uofficielle drøftelser om en jagtlovsrevision mellem de tre jagtforeninger, repræsenteret ved Kristian Raunkjær, Gustav Rønholt og Jørgen Vesterdahl, Svend Bichel fra Danmarks Naturfredningsforening, Jane Lund Henriksen fra Friluftsrådet og Christian Hjorth fra DOF. Vi mødtes mange gange i løbet af det næste års tid, og 19. februar 1991 kunne vi offentliggøre det såkaldte køkkenbordsforlig, opkaldt efter vort ovale, hvide køkkenbord i Sevel, hvor mange af møderne foregik. Forliget indeholdt næsten alle DOFs ønsker til en ny jagtlov, og DOFs repræsentantskab gav da også den 6. april 1991 sin tilslutning til forliget med 41 stemmer for og kun én imod.

Forliget satte dagsordenen for den officielle jagtlovsrevision, der i det store og hele foregik i Vildtforvaltningsrådet. De medlemmer af rådet, der ikke havde deltaget i køkkenbordsforhandlingerne, så i starten noget skævt til, at vi var blevet enige om så meget, men i de næste måneder arbejdede alle i rådet intenst på at skrive en enig *Indstilling til Skov- og Naturstyrelsen vedr. revision af lov om jagt og vildtforvaltning*. Det lykkedes meget flot. Indstillingen, i daglig tale døbt *Den blå betænkning*, afleverede vi 1. oktober 1991. Igen var DOFs mærkesager fornemt repræsenterede: Udsigt til mange nye vildtreservater, fred for jagt i syv måneder om året, og et nyt, meget positivt syn på alle vore rovfugle. Vi måtte også selv sluge en kamel eller to, såsom fortsat, ubegrænset udsætning af skydefugle og maskeret jagt på rågeunger.

Allerede mens jagtlovsrevisionen kørte, var der forhandlinger i gang mellem de tre jagtforeninger om en fusion til Danmarks Jægerforbund. Miljøminister Lone Dybkjær havde uden omsvøb fortalt jægerne, at det var den eneste farbare vej, hvis de fremover ville have indflydelse på jagten i Danmark. Ikke mindst takket være den modige Gustav Rønholt, der allerede gennem mange år havde talt for en sådan løsning, blev sammenslutningen til virkelighed fra 1. januar 1992. Som det helt oplagte valg blev Kristian Raunkjær forbundets første formand, mens Gustav Rønholt trådte til side og gav plads for en ny tid.

Alle partier i Folketinget minus Fremskridtspartiet vedtog den nye *Lov om jagt og vildtforvaltning* den 6. maj 1993. Vildtforvaltningsrådet havde gjort sit arbejde så fremragende, at Folketingets forhandlinger om loven indskrænkede sig til en noget heftig debat for og imod hold af rovfugle i fangenskab og falkejagt. Flere folketingsmedlemmer skulle have beklaget sig over, at Vildtforvaltningsrådet næsten havde sat Folketinget uden for indflydelse. Den bedrift er enestående på verdensplan og har siden givet Vildtforvaltningsrådet en unik, høj status hos skiftende miljøministre, der hver eneste gang har fulgt rådets enige indstillinger. Loven trådte i kraft den 1. april 1994. Det er en rammelov, hvorefter miljøministeren har bemyndigelse til at fastsætte regler gennem bekendtgørelser på en lang række områder. Vildtforvaltningsrådet fik efterfølgende også opgaven med at udmønte de mange bekendtgørelser. Også det skete i fuldstændig enighed.

Den største sejr i 100 år for fuglebeskyttelsen i Danmark

Hvad fik DOF så ud af forhandlingspolitikken? Loven og bekendtgørelserne gav samlet set det største spring frem for dansk fuglebeskyttelse i foreningens 100-årige historie. De mange små og store resultater er nøje beskrevet i Fugle 4/93 (Auken 1993, Hjorth 1993). Af de vigtigste kan nævnes: fred i naturen i syv af årets måneder og kun jagtlige forstyrrelser i fem måneder – før var det lige omvendt – samt totalfredning af alle rovfuglearter og et helt nyt positivt syn hos jægerne på fugle med krumt næb og klør. Loven omfatter nu alle vildtlevende fugle, og i den moderne målsætning fastslås det, at loven skal sikre arts- og individrige fugle- og pattedyrbestande, at der skal tages særlige hensyn til sjældne og truede arter, at loven skal sikre kvantiteten og kvaliteten af vildtets levesteder, og at jagten skal reguleres efter økologiske og etiske principper. Loven af-

skaffede også begrebet 'skadevoldende vildt', så muligheden for at bekæmpe arter, der gør skade, blev begrænset ganske markant. Vigtig for DOF var også en bestemmelse om, at rovfugle og ugler ikke må anvendes til jagt. Men den største gevinst kom i de efterfølgende år, hvor der efterhånden blev oprettet 50 nye vildtreservater. Forud for oprettelsen af hvert eneste reservat var der gået en heftig debat i lokale brugergrupper, hvor DOFs repræsentanter måtte kæmpe hårdt med lokale jægere og andre lokale, ofte 'forklædte jægere', om hver eneste kvadratmeter. Men reservaterne blev oprettet, og fuglene sagde tak ved at indfinde sig i meget store tal for at udnytte de nye fødemuligheder (se Meltofte 2005).

Vildtforvaltningsrådet hvilede ikke længe på laurbærrene. Jagttiderne skulle ses efter hvert tredje år. Ved de lejligheder fik DOF fredet de to spovearter og Enkeltbekkasinen og sikret lokale fredninger for de to arter skalleslugere samt for Blisgås og Skovsædgås.

En perlerække af vildtreservater

Oprettelsen af de mange nye og forbedrede vildtreservater er en historie i sig selv. På vej til et møde i Reservatudvalget på Vildtbiologisk Station, hvor Kristian Raunkjær repræsenterede Danmarks Jægerforbund og Hans Meltofte repræsenterede DOF, slog Raunkjær ud med armene og foreslog, at vi i fællesskab oprettede nye eller forbedrede reservater i alle vores EF-fuglebeskyttelsesområder. Begge parter ville jo have fordel af, at der var fristeder, hvor fuglene kunne opholde sig, når det blev for hedt andre steder. På længere sigt var der oven i købet mulighed for at bestandene kunne vokse til et mere naturligt niveau, igen til glæde for begge parter. Raunkjær's pris var, at jeg (HM) skulle love "fred i vor tid"! Jeg var ikke så lidt skeptisk, men man må sige, at Raunkjær satte handling bag sine ord, og inden længe var der gang i en helt utrolig proces.

Ingen havde troet det muligt, at jægere, ornitologer og naturfredere i fællesskab skulle kunne gennemføre en plan for en bedre forvaltning af Danmarks fornemste rastepladser for vandfugle. Det blev da også kun muligt efter 15 års konfrontation, som fremsynede jægere som ikke mindst Kristian Raunkjær kunne se var ødelæggende for jagtens fremtid i Danmark. Noget måtte der gøres for at dæmpe striden. Jægerne strakte hånden frem for at få udarbejdet en mere acceptabel jagtlov og ikke mindst for at trække den mest forstyrrende jagt ud af vore internationalt mest betydningsfulde vådområder.

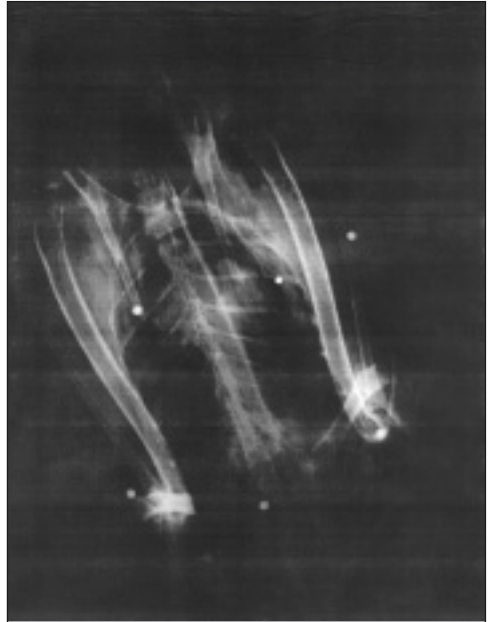

Fig. 6. Røntgenundersøgelser af flere vandfuglebestande har vist, at mange fugle flyver rundt med hagl i kroppen efter anskydninger. Foto: Danmarks Miljøundersøgelser.

Men der var andet, som ingen havde troet muligt: Antallet af rastende ænder i Kaløs forsøgsreservater steg fra normalt nogle få hundrede til helt op til 25000. Det havde selv DOF ikke ventet. Der var nemlig sket det, at Vildtbiologisk Station på Kalø i løbet af 1980'erne havde ændret sig fra at være jægerens forlængede arm til at være en moderne forskningsinstitution, som satte gang i en række jagtkritiske undersøgelser, herunder forsøg under Jesper Madsens ledelse med begrænsninger i jagten på Ulvshale-Nyord og i Nibe Bredning (Madsen et al. 1992a, b). Jægerne ved Ulvshale og Nyord gik med til forsøgsreservatet, fordi de var overbeviste om, at det ville vise, at deres jagt ikke havde nogen betydning for antallet af rastende fugle. De vidste godt, at jagten forstyrrede på de store vestjyske rastepladser, men her hos dem lå fuglene jo kun i nogle få timer. Det havde de jo selv set. Hvad de ikke havde regnet med var, at fuglene blev der i uger eller måneder, da de fik fred til det.

Disse resultater blev afgørende for, at forhandlingerne, først i selvbestaltede 'amtsnaturudvalg' bestående af repræsentanter for jægere og de grønne organisationer og siden i officielle bruger-

grupper for de enkelte reservater, overhovedet fik et reelt indhold. Disse brugergrupper blev etableret og ledet af Skov- og Naturstyrelsens reservatsektion, hvor Palle Uhd Jepsen og hans folk gjorde en kæmpeindsats. Vi fik et stærkt udbygget reservatnetværk i Danmark. Vi fik en perlerække af reservater, som med opbakning fra Kalø for første gang blev lavet med udgangspunkt i en kvalificeret prioritering af, hvor det var vigtigst at lave reservater (Madsen et al. 1993).

Desværre er det langtfra alle perlerne, der skinner lige smukt. Når vi trods alt nåede så langt, som vi gjorde, skyldtes det, at foreningen fra starten lavede et oplæg til, hvor hver enkelt reservat skulle ligge, og hvor grænserne skulle gå. Men siden kom de alle igennem den demokratiske vridemaskine, ikke en, men både to, tre, fire og fem gange, hvor der hver gang skulle kastes nogle lunser 'råt kød' hen til de værste kritikere: Først 'amtsnaturudvalgene', hvor oplæggene blev kraftigt beskåret, så Kaløs vurdering, hvor der både blev lagt til og trukket fra, så brugergrupperne, hvor det de fleste steder kneb gevaldigt med bare at acceptere, at der overhovedet skulle laves reservater med et reelt indhold, så amternes og kommunernes politiske udvalg, hvor man flere steder så en mulighed for at score nogle nemme point i lokalsamfundene, og sidst men ikke mindst i Skov- og Naturstyrelsen, hvor man skulle beskytte sig selv og ministeren mod de værste reaktioner.

Hver gang skulle der indgås kompromiser. Hver gang blev der skåret. Resultatet var, at vi fik en stribe reservater, der oftest havde et noget begrænset, men dog reelt indhold på søterritoriet, men gerne manglede de tilstødende landområder (Clausen & Madsen 1997, Clausen et al. 2004, Meltofte 2000). Resultatet blev således, at bredejerne mange steder fik den mest guddommelige hegnsjagt forærende – direkte ud til store koncentrationer af rastende fugle.

Og så hører det endda med til historien, at alt dette kun blev gennemført, fordi vi havde en miljøminister, der hed Svend Auken, og en Skov- og Naturstyrelse, der endnu ikke var blevet bange for sin egen skygge. I dag er reservatarbejdet gået næsten helt i stå.

Anskydninger af vildt

Haglgeværet er et meget usikkert våben, idet de flere hundrede hagl spreder sig så meget, at mange fugle bliver ramt uden at falde til jorden med det samme. I områder med intensiv jagt brugte jægerne i gennemsnit 17 skud pr nedlagt fugl, og der blev anskudt én fugl for hver fugl jægerne fik med

hjem (Meltofte 1978). Mange anskudte fugle dør først efter timer eller dage, mens andre lever videre med mere eller mindre alvorlige skader og med hagl forskellige steder i kroppen (Fig. 6). Selv for vores totalfredede Knopsvaner viste det sig tidligt under de jagtkritiske undersøgelser, at op til 23% havde hagl i kroppen efter ulovlig beskydning (Andersen-Harild et al. 1982). Det er måske ikke så mærkeligt, når det er konstateret, at 8% af skudene i intensivt jagede områder blev affyret mod fredede fugle (Meltofte 1978), og at 14% af de dødfundne, skudte fugle langs Tipperreservatets grænse til Værnengene var fredede arter (Meltofte 1994; Fig. 7).

I mange år ignorerede Vildtbiologisk Station disse problemer. Under Anders Holm Joensens forsvar af sin doktordisputats i 1974 om andefuglene og andefuglejagten i Danmark (Joensen 1974) refererede han til amerikanske undersøgelser, der viste betydelige anskydningstab, hvortil stationens chef, professor H. Thamdrup, slog afvæbnende ud med armene og sagde, at han "ikke havde indtryk af, at det var så slemt herhjemme". Nej, det var meget værre! På baggrund af ovennævnte danske undersøgelser og tilsvarende udenlandske, gik DMU i gang med større undersøgelser af anskydningerne herhjemme, og i november 1996 blev der kastet en stor og vanskelig opgave på Vildtforvaltningsrådets bord med DMUs temarapport *Anskydninger af vildt* (Noer et al. 1996). Rapportens tal for anskydninger ved jagt i al almindelighed var så alarmerende, at miljøminister Svend Auken på et pressemøde kaldte anskydningstallene for "en af de alvorligste sager, jeg har haft i mine fire år som miljøminister." Rapporten er grum læsning. Et par eksempler: 25% af de Kortnæbbede Gæs havde hagl i kroppen efter deres første jagtsæson, og 36% af de ældre fugle fløj rundt med hagl i kroppen, ligesom 34% af voksne hunner af Ederfugl havde indskudt hagl. Rapporten kunne tillige bekræfte, at der blev anskudt omkring én fugl for hver fugl jægerne fik med hjem af de større og mest 'skudstærke' arter, og populationsdynamiske beregninger viste, at mere end halvdelen af vore Kortnæbbede Gæs og Ederfugle oplevede at blive anskudt i løbet af deres liv. Fra alle sider lød der krav om omgående handling. Kristian Raunkjær erkendte, at rapporten også var et chok for ham, og han forsøgte ikke at bortforklare noget.

Vildtforvaltningsrådet med faglig støtte fra DMU udgav i juni 1997 notatet *Vildtforvaltningsrådets handlingsplan til forebyggelse af anskydning af vildt*. Rapporten var udarbejdet af en arbejdsgruppe, hvori også DOFs formand sad. Rap-

porten gav en række forslag og anbefalinger. Det vigtigste budskab til jægerne formulerer rapporten således: "Gruppen er af den opfattelse, at danske jægere i dag har rige jagtmuligheder, særligt hvad trækfuglejagt angår. Det bør understreges over for jægerne, at hvis der ikke sker en væsentlig nedgang i antallet af anskydninger, vil det være nødvendigt at tage yderligere midler i anvendelse for at begrænse anskydningerne. ... I den forbindelse kan det blive aktuelt med hel eller delvis fredning af visse arter og/eller forbud mod visse jagtformer samt etablering af vildtreservater særligt for de fuglearter, der evt. fortsætter med at have en for høj anskydningsprocent."

Danmarks Jægerforbund forstod budskabet og gennemførte med støtte fra Skov- og Naturstyrelsen en massiv informations- og påvirkningskampagne over for den danske jægerstand. Rullende skydebaner blev sendt rundt i landet for at træne jægernes træfsikkerhed, og Kristian Raunkjær kastede al sin arbejdskraft og prestige ind i kampagnen. Han rejste rundt og talte dunder til jægerne.

Indsatsen virkede. DMU dokumenterede ved årlige undersøgelser, at anskydningsprocenterne faldt, hvilket følgende tal fra DMU Nyt nr 569 for Kortnæbbet Gås viser: "Kortnæbbet gås er blevet monitoreret gennem fangst med kanonnet i Vestjylland sidst i marts i årene 1998 og 2000-2005. I alt er 1555 gamle og 349 1.-årsfugle blevet undersøgt. For de gamle fugle er andelen med hagl faldet gradvist, fra 36% 1990-1996 til 27% i 1998, 29% i 2000, 23% i 2001, 20% i 2002, 21% i 2003 og 2004 og 18% i 2005. For gæs i deres første leveår, der kun har gennemlevet en enkelt jagtsæson på tidspunktet for røntgenfotografering, faldt andelen med hagl allerede fra 1998 og har siden været mere eller mindre konstant, i gennemsnit knap 10%" (Noer et al. 2006). Selv for vores totalfredede Knopsvaner er andelen med hagl i kroppen efter ulovlig beskydning faldet til 5%! (Andersen-Harild & Clausen 2002).

DOFs holdning til anskydninger er klar: De er uacceptable, men undgås helt kan de ikke. Selv de bedste skytter anskyder omkring 2-3 fugle for

Fig. 7. Hvert år affyres titusinder af skud af op mod 1000 jægere på Værnengene, hvor jagten især retter sig mod naboens, dvs. Tipperreservatets fugle. Men alle har tilsyneladende opgivet at gøre noget ved vanviddet. Foto: Erik Thomsen, Scanpix.

hver 10, der får med hjem (Noer et al. 2006). Anskudningstillene skal længere ned, og det vil kun ske ved vedholdende pres og kampagner over for jægerne og ved, at DMU løbende følger udviklingen.

Den 'lykkelige' tid er forbi

Jagt er en voldsom og problematisk måde at udnytte naturen på. Den er stærkt forstyrrende, og den medfører, at dyr og fugle bliver så sky, at andre menneskers oplevelsesmuligheder forringes i meget høj grad. Oplevelsen af store koncentrationer af ænder, gæs og andre vandfugle er således mest for folk med dyre kikkerter. Der er gode grunde til, at dyrene og fuglene er sky. En stor del af dem bærer som nævnt rundt på smertelige minder om mødet med mennesker i form hagl i kroppen.

De gode viljer, der trods alt bragte os til, hvor vi er i dag, er tilsyneladende brugt op. Vi har fået både Kyst, Land og Fjord og Dansk Land- og Strandjagt, der er i opposition til forhandlingslinien hos Danmarks Jægerforbund, som hidtil har givet mange gode resultater, der har været både i jægerens og DOFs interesse. Og internt i Danmarks Jægerforbund er der vist heller ikke megen vilje til kompromiser længere. De danske jægere har nydt godt af den fred, de har haft nu i mere end 10 år, og de har tilsyneladende glemt, hvordan det er konstant at blive udsat for jagtkritiske indlæg i pressen. Der er en udbredt selvtilstrækkelighed i visse jægerkredse.

Det er ikke muligt at beregne jagtens samlede betydning (se f.eks. Elmberg et al. 2006). Givet er det, at en del arter holdes nede på væsentligt lavere antal, end der kunne have været uden jagt (Meltøfte 2000). Forholdet illustreres ved, at næsten alle gåsebestande i Europa er gået kraftigt frem, efterhånden som jagttiderne blev afkortede, og der blev oprettet flere reservater. Bestanden af Mørkbuget Knortegås tidobledes endda, efter at arten i 1972 blev fredet i Danmark som det sidste land i Europa. Også den nordeuropæiske bestand af Storspover er gået frem efter jagtfredningen (Laursen 2005), ligesom der nu raster 2-3 gange så mange Hjejler i Danmark om efteråret, som der gjorde før fredningen (Rasmussen 1994, L.M. Rasmussen in prep.).

Med 160.000 jagttegnsløserne har Danmark en af de største tætheder af jægere i Europa, kun overgået af ministaten Malta og måske nogle få andre mediterrane lande. Og vores jagttider på søvmeffugle på 4-5 måneder er meget lange f.eks. sammenlignet med de omkring 70 dage, der gælder i de fleste amerikanske stater, hvor vandfuglebestandene er

langt større end i vores del af verden (U.S. Fish and Wildlife Service 2005). Selv om jagtintensiteten i de danske kystområder tilsyneladende er faldende, og antallet af jægere generelt stagnerer, er der stadig store problemer at tage fat på. En ting er derfor sikkert, der bliver også noget at lave for næste generation af naturpolitikere i DOF.

Referencer

- Andersen-Harild, P., B. Clausen, K. Elvestad & N.O. Preuss 1982: Lead pellets in tissues of Mute Swans (*Cygnus olor*) from Denmark. – Danish Rev. Game Biol. 12(2): 1-12.
- Andersen-Harild, P. & B. Clausen 2002: Beskydning af Knopsvaner *Cygnus olor* i Danmark – en sammenligning af forholdene i 1979 og 1996. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 96: 9-14.
- Auken, S. 1993: "Fuglene - de har det godt" ... i den nye jagtlov. – Fugle 13(3): 14-15.
- Chapman, A.C. 1894: A contribution towards the ornithology of West Jutland. – Ibis VI, VI: 339-351.
- Chapman, A. & A.C. Chapman 1895: Letters, extracts, notices, &c. – Ibis VII, I: 295-297.
- Clausen, P. & J. Madsen 1997: Oprettelse af jagt- og forstyrrelsesfrie kerneområder for vandfugle i en række danske EF-fuglebeskyttelsesområder - en midtvejs-evaluering. – Danmarks Miljøundersøgelser, Notat til Vildtforvaltningsrådets Reservatudvalg.
- Clausen, P., E. Bøgebjerg, J.P. Haunisen, H.E. Jørgensen & I.K. Petersen 2004: Reservatnetværk for trækkende vandfugle. – Faglig rapport fra DMU nr 490.
- Drachmann, J. & J.T. Nielsen 2002: Danske duehøges populationsøkologi og forvaltning. – Faglig rapport fra DMU nr 398.
- Elmberg, J., P. Nummi, H. Pöysä, K. Sjöberg, G. Gunnarsson, P. Clausen, M. Guillemain, D. Rodrigues & V.-M. Väinänen 2006: The scientific basis for new and sustainable management of migratory European ducks. – Wildlife Biol. 12: 121-128.
- Elwes, H.J. 1880: Field-notes on the birds of Denmark. – Ibis IV, IV: 385-399.
- Eskildsen, J. 1984: Jægerkuppet, der fusede ud. – Fugle 4(2): 3.
- Eskildsen, J. & H. Meltøfte 1985: Tonsvis af bly. – Fugle 5(3): 12-13.
- Eskildsen, J., K. Hansen & L. Sørensen 1978: Jagten til debat. – Pugnax.
- Ferdinand, J. 1923: Nogle danske Dagrovfugles Føde. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 17: 97-112.
- Ferdinand, L. 1980: Fuglene i landskabet. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Ferdinand, L., T. Dybbro, J. Dyck, P. Hald-Mortensen, K. Hansen, B.P. Nielsen, H.S. Møller & L.H. Sørensen 1975: Kystfuglejagt og kystfuglebeskyttelse. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Fleuron, S. 1934: Fasandyret. Farvel til Danmarks Fauna. – Gyldendal.
- Hagerup, A. 1910: Fuglefristeder. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 4: 90-94.
- Helms, O. 1910: Betragtninger over Jagtloven. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 4: 49-56.
- Helms, O. 1919: Forslag til en ny Jagtlov. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 13: 89-92.

- Hjorth, C. 1992: Flot lov, men... – Fugle 12(4): 3.
- Hjorth, C. 1993: Det tog 87 år. – Fugle 13(3): 3.
- Hjorth, C. 1993: Flot fuglebeskyttelse. – Fugle 13(4): 17-19.
- Holstein, V. 1955: Vekselerer C.J. Tillisch 17. oktober 1884 - 5. september 1954. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 49: 1-2.
- Holten, N. 1925: Om de i de sidste 50 Aar [1833-1883] foregåede Forandringer i den danske Fauna, navnlig i Sjælland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 19: 73-100.
- Joensen, A.H. 1974: Waterfowl populations in Denmark 1965-1973. – Danish Rev. Game Biol. 9(1): 1-206.
- Jørgensen, H.E. 1989: Danmarks rovfugle. – Frederikshus, Danmark.
- Jørgensen, H.E. 1998: Status for de danske rovfuglebestande. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 299-306.
- Lampio, T. 1966: Det europæiske søfugleproblem. – Dansk Jagttidende 83(1): 24-25.
- Laursen, K. 2005: Curlews in the Wadden Sea – effects of shooting protection in Denmark. Pp 171-183 i Blew, J. & P. Südbeck (eds): Migratory waterbirds in the Wadden Sea 1980-2000. – Wadden Sea Ecosystem No. 20, Common Wadden Sea Secretariat.
- Madsen, J., E. Bøgebjerg, J.P. Hounisen, J.B. Christensen & J. Frikke 1992a: Forsøgsreservat Ulvshale-Nyord. – Faglig rapport fra DMU nr 55.
- Madsen, J., J.P. Hounisen, E. Bøgebjerg & J. Frikke 1992b: Forsøgsreservat Nibe Bredning. – Faglig rapport fra DMU nr 53.
- Madsen, J. & S. Pihl 1993: Jagt- og forstyrrelsesfrie kerneområder for vandfugle i Danmark. – Faglig rapport fra DMU nr 72.
- Markus, S.H. (red.) 2005: Vildtinformation 05. – Skov- og Naturstyrelsen, Miljøministeriet.
- Meltofte, H. 1978: Skudeffektivitet ved intensiv kystfuglejagt i Danmark. En pilotundersøgelse. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 72: 217-221.
- Meltofte, H. 1982: Jagtlige forstyrrelser af svømme- og vadefugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 76: 21-35.
- Meltofte, H. 1986: Jægerne eller fuglenes bedste ven. Afgørelse om blyhaglens. – Fugle 6(1): 2-3.
- Meltofte, H. 1994: Registrering af jagten på Værnengene 1928-1990. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 88: 23-32.
- Meltofte, H. 2000: Europas mest intensive kystfuglejagt. – Fugle og Natur 20(1): 11-13.
- Meltofte, H. 2005: Reservater giver resultater. – Fugle og Natur 25(3): 22-25.
- Meltofte, H. & J. Fjeldså (red.) 2002: Fuglene i Danmark. – Gyldendal.
- Meltofte, H., A. Schäffer & J. Nielsen 1996: Jagtintensiteten i fuglerige vådområder i Danmark 1985-1994. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 90: 159-174 (med et appendiks i Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 93: 62-64, 1999).
- Møller, A.P. 1984: Indsamling af mågeæg i Danmark: økonomisk og økologisk betydning. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 78: 93-98.
- Møller, H.S. 1978: Fuglejagten i Danmark 1961-1975. – Anser, Suppl. 3: 177-183.
- Møller, V. 1892: Jagthusholdningen med særligt Hensyn til danske Forhold. – København.
- Nielsen, J.T. & K. Storgård 2006: Duehøgen i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 100: 7-8.
- Noer, H. & H. Secher 1983: Survival of Danish Kestrels *Falco tinnunculus* in relation to protection of birds of prey. – Ornis Scand. 14: 104-114.
- Noer, H., J. Madsen, H. Strandgaard & P. Hartmann 1996: Anskydning af vildt. – TEMA-rapport fra DMU nr 8.
- Noer, H., P. Hartmann & J. Madsen 2005: Anskydning af vildt. Konklusioner på undersøgelser 1997-2005. – Faglig rapport fra DMU nr 569.
- Petersen, B.D. & H. Meltofte 1979: Forekomst af blyhagl i vestjyske vådområder samt i kråsen hos danske ænder. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73: 257-264.
- Rambusch, S.H.A. 1900: Træk af Fuglelivet i Ringkøbing Fjord og Skærnaadalen. Pp 115-136 i S.H.A. Rambusch (red.): Studier over Ringkøbing Fjord. – Det nordiske Forlag.
- Rasmussen, L.M. 1994: Landsdækkende optælling af Hjejler *Pluvialis apricaria* i Danmark, oktober 1993. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 88: 162-169.
- Tillisch, C.J. 1954: Rovfuglene og mennesket. – Jagtrådet.
- U.S. Fish and Wildlife Service 2005: Waterfowl population status, 2005. – U.S. Fish and Wildlife Service.
- Wesenberg-Lund, C. 1927: Bondelandets Fauna. – Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Winge, H. 1920: Ændringsforslag til "Udkast til Lov om Jagten" 1919. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 14: 73-82.
- Winge, O. 1886: Jægerens skadelige Dyr. – København.